

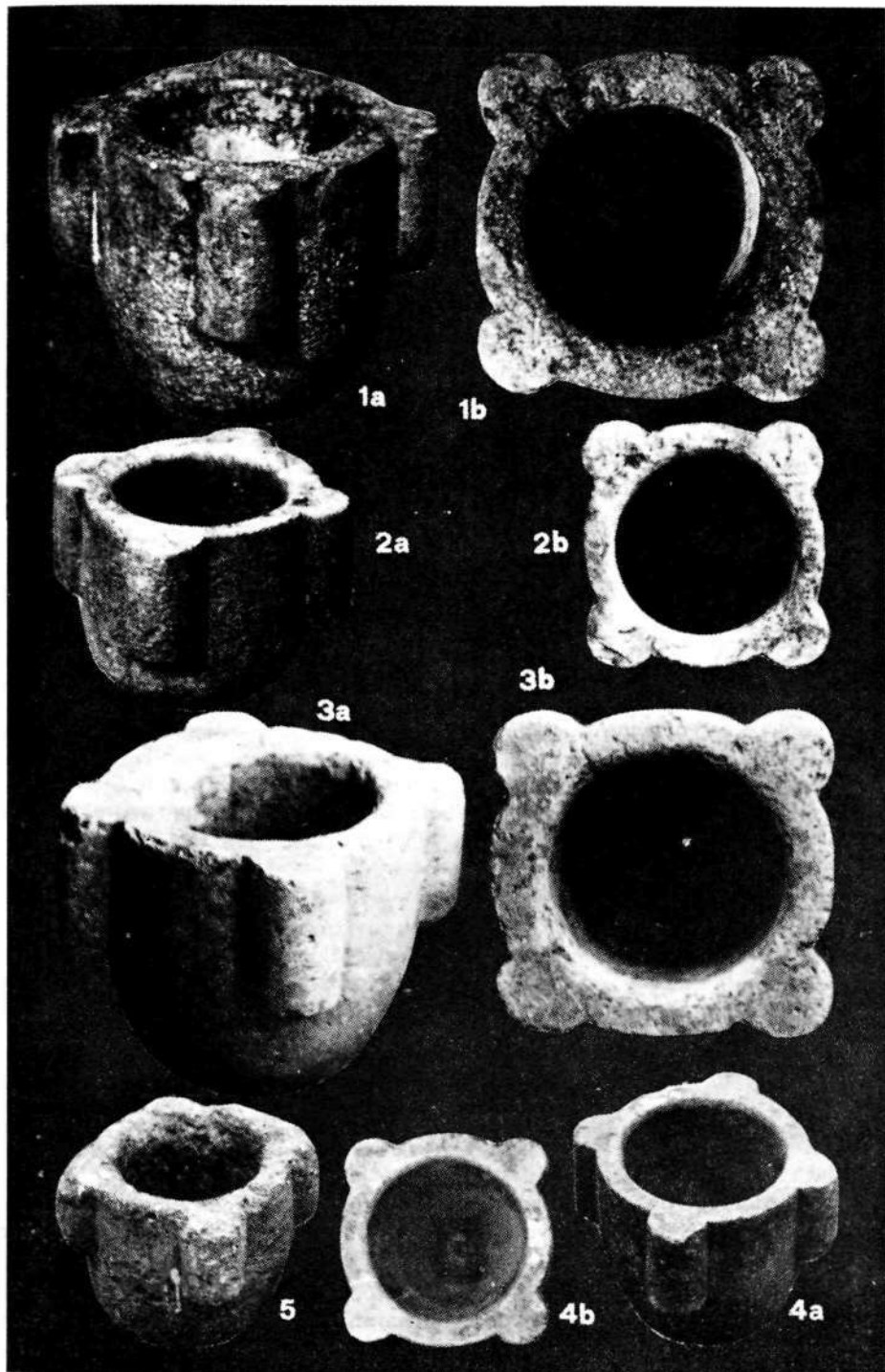
KAMNITE STOPICE ALI KAMNITI MOŽNARJI V ŠKOFJI LOKI

V prejšnji številki Loških razgledov (letnik 31, str. 72 do 76) smo spoznali tri kamnite stopice ali možnarje iz Dolenje vasi, ki so se tam še ohranile, vsaj ena, Martinčkova, pa se je izgubila. Eno je imela tudi Kalanova domačija na Bukovici, vendar tudi o tej ni več sledu. Tokrat pa bom opisal še pet takšnih kamnitih posod iz Škofje Loke, menim pa, da se bo še kje v okolici Škofje Loke našlo kaj takega starega kamnitega posodja.

V Škofji Loki, natančneje pri Nacetu v Puštalu, h. št. 74, sta kar dve stopici, ki ju ima sedaj v tej hiši rojeni dr. Anton Polenec. Med seboj se ločujeta samo po velikosti in kaže, da so v njih »mleli« različne pridelke, izdelal pa ju je isti mojster. Večja stopica (sl. 1) je visoka 20 cm, globoka pa le 14 cm in ima kar debelo dno, ki je še celo. Čez roglje meri 26 cm, med štirimi roglji pa je široka 20,5 cm. Obod je debel tri centimetre, čez roglje pa 6,5 cm. Notranja odprtina ima zgornji premer 14 cm. Navzdol se notranjost kamnite skledle le počasi oži in spodnja zunanja širina meri 15 cm. Roglji so razločno stopničeni, široki po 5,5 cm in po 10 cm visoki. Oba robova na posodi, zgornji in spodnji, sta že oglašena, se svetita in ta stopica je že boljše in lepše obdelana, kot sta Marenkova in Buhova v Dolenji vasi. Pri tem vrednotenju pa je treba upoštevati, da sta možnarja pri Nacetu iz bolj žlahtnega belkastega ali belkasto rumenkastega nekoliko sljudnega in zelo drobno zrnatega apnenčevega peščenjaka z lapornim vezivom, ki ga je dosti lažje klesati in obdelovati kot drobno zrnati škofjeloški konglomerat.

Druga Nacetova stopica (sl. 2) je precej manjša, več kot za polovico lažja od prve (4,5 kg), ki tehta 10,5 kg in je visoka le 14 cm, globoka pa 11,5 cm; čez roglje meri 20 cm, brez rogljev pa je široka 15,5 cm, notranji zgornji premer je 11 cm. Posoda ima dva centimetra debelo steno, čez roglje 4 cm. Roglji so zgoraj na notranji strani široki po 4,5 cm. Na ravnem dnu meri premer 13 cm in tudi pri tej drugi stopici je dno še celo. Skoraj gotovo sta Nacetovi stopici tudi mlajši od tistih preluknjanih v Dolenji vasi, izkušnje so pač kasnejše mojstre izučile, kolikšna mora biti debelina dna, da zdrži udarce. Tudi druga Nacetova posoda je bila izklesana iz enakega apnenčevega peščenjaka kot prva in ima prav tako zgleden zgornji in spodnji rob. Na nobeni pa še ni kartuše z začetnicama gospodarja in letnico izdelave. Lesena Nacetova hiša je bila postavljena leta 1755 in skoraj gotovo sta kamnita možnarja prišla k hiši šele kasneje, mogla bi biti iz druge polovice 18. stoletja ali še malo mlajša.

V Škofji Loki so letos (1985) dobili na podstrešju Stalanikove (Čičeve) hiše na Spodnjem trgu 33 (Lontrgu) stopico (sl. 3), ki jo ima sedaj Alojzij Pavel Florjančič v Podlubniku 23. Ta tehta okoli 7 kg, visoka je 17 cm in 15 cm globoka, zunanje dno ima v premeru 14 cm in je kar pet centimetrov debelo. Posoda meri čez roglje 24 cm, med roglji ima premer 17 cm, na rogljih

je stena na zgornjem robu pet centimetrov debela, med roglji pa 2,5—3 cm. Posoda je znotraj široka 13 cm in se navzdol naglo oži, tako da ima obliko vitkega stožca; močno izstopajoči štirje roglji so visoki po devet centimetrov in zgoraj po notranjem obodu možnarja široki po 5 cm. Zgornji rob in zunanjščina sta oglašena in celotna izdelava je precej boljša, kot je pri konglomeratnih stopicah v Dolenji vasi.

Ta stopica je bila izklesana iz škofjeloškega kamnitniškega konglomerata. V njej prevladujejo drobci različno sivega apnenca, ki so veliki povprečno en centimeter, v trdno kamnino pa jih zleplja drobno peščeno vezivo. Med apnenčevimi drobci lahko razločimo slabo zaobljene ostanke jurskega oolita in zamolčko rdečkaste kosce zgornjekrednega apnenca; med apnenčevim gradivom so posebnost redki črni kremenjakovi drobci. Prav takšna sestava brečastega konglomerata je bila ugotovljena na škofjeloškem Kamnitniku in v številnih golicah in majhnih kamnolomih vse do Crngroba. Tako ni dvoma, da je mojster izklesal stopico v oligocenskih plasteh loškega ozemlja.

Tudi v gostilni pri Anzelcu so imeli kamniti možnar, ki pa je sedaj pri Francu Logodru v Strahinju pri Naklem.

V Loškem muzeju hranijo dve majhni, skoraj enako veliki kamniti stopici: obe imata po štiri roglje, le da je ena lepo obdelana (sl. 4), druga precej slabše (sl. 5), sta tudi iz različne kamnine in po oblikah sodeč sta delo različnih kamnoseških mojstrov. Lepša meri čez roglje 21,5 cm, med roglji znaša zunanji premer 17, notranji pa 12,5 cm. Stena je razmeroma tanka, debela le dobra dva centimetra. Roglji so po osem centimetrov visoki in sežejo do polovice približno 16 cm visokega možnarja, so polkrožni, zgoraj ob zunanjem obodu dolgi 4,5 cm in na sredini mole po tri centimetre stran od roba. Posoda je 13 cm globoka, v notranjosti je takoj pod vrhom celo za spoznanje širša kot je pri zgornjem robu, navzdol pa se koničasto zaključí in spodnja še cela stena je debela slabe tri centimetre. Ta možnar je iz sivega drobno zrnatega apnenčevega peščenjaka, zgornji rob je dobro oglašen, fino je obdelana notranjščina in zunanjščina posode. Lepo obdelavo je mojstru omogočila zlahtnejša kamnina, ki tudi ni pretrda in se jo da dosti lažje obdelovati kot grobi apnenčev konglomerat. Iz enakega peščenjaka sta tudi stopici pri Nacetu v Puštalu in skoraj gotovo je vse tri izklesala ista roka.

Druga stopica prav tako meri čez roglje 21 cm, med roglji 16 cm, medtem ko znaša notranji premer pri vrhu le 11 cm. Polkrožni roglji so visoki po osem centimetrov, sežejo do polovice 16 cm visoke posode in so zgoraj široki po pet centimetrov. Posoda je 12 cm globoka, vendar pri dnu ni koničasta, kot so vse prejšnje, marveč ima ravno, skoraj šest centimetrov široko dno, ki je ostalo še celo. Širina možnarja pri dnu znaša 14 cm. Posoda je izklesana iz debelejšje plasti sivega apnenčevega konglomerata oziroma konglomeratne breče, ki se menjava z belkasto sivim drobno zrnatim apnenčevim peščenjakom. Konglomeratni del se vleče čez sredino posode, spodaj in zgoraj pa ga obdajata peščenjakova pasova. Možnar je precej grobo obdelan, nikjer ni oglašen. Izdeloval pa ga je drug mojster kot prvi stopici. V muzeju ne vedo, odkod sta prišla semkaj ta dva možnarja, zelo verjetno pa iz Loke ali bližnje okolice.

Razen teh dveh pravzaprav majhnih stopic imajo v muzejskem skladišču še eno precej večjo, bolj grobo obdelano kamnito posodo iz apnenčevega konglomerata. Ima le dva roglja in čez nju meri 42 cm, med rogljema pa 37 cm.

Stena je debela kar sedem centimetrov in notranji premer navzdol ozko koničaste posode znaša samo 24 cm. Možnar je visok 40 cm in globok 37 cm. Roglja sta kar neznatna za tako masivno in veliko posodo, nista polkrožna kot pri vseh prejšnjih, marveč sta paralelipipedne oblike, samo po okoli tri centimetre odstavljena od zunanjšega oboda, široka po 10 cm in 9 cm visoka. Zunanje ravno dno ima 24 cm v premeru. Prav verjetno pa tudi ta izdelek ni bil edini na loškem ozemlju. Oglasite se, če veste še za druge majhne možnarje in velike kamnite posode. S tem bomo obvarovali pred pozabo zanimive izdelke nekdanjih kamnoseških mojstrov.

Zusammenfassung

DIE STEINERNEN STAMPFMÜHLEN ODER STEINMÖRSER IN ŠKOFJA LOKA

Nach dem Erscheinen des ersten Beitrags über die steinernen Stampfmühlen in Dolenja vas (Loški razgledi 31, 72—76) wurden in Škofja Loka noch mehr derartige Erzeugnisse aus Stein gefunden, die hier vorgestellt werden.

Bei v. Nace in Puštal (Hausnr. 74) befinden sich zwei Stampfmühlen, beide schön bearbeitet mit geglättetem unteren und oberem Rand (Abb. 1, 2). Sie sind aus weißlich-gelbem feinkörnigem Miozän-Kalksandstein, der für die Herstellung der Stampfmühlen viel geeigneter war als das Oligozän-Konglomerat vom Kamnitnik bei Škofja Loka.

Im Stalaniks (Čičes) Haus, Spodnji trg 33) wurde eine mittelgroße Steinmühle gefunden, die aus dem Konglomerat von Škofja Loka gemeißelt ist (Abb. 3). Der obere Rand und das Äußere sind bereits geglättet, wobei die Verarbeitung wesentlich besser ist als bei den Konglomerat-Stampfmühlen in Dolenja vas. Man kann annehmen, daß diese jüngeren Datums als die beiden in Dolenja vas sind.

Zwei kleine Stampfmühlen werden im Museum von Škofja Loka aufbewahrt. Die eine ist aus dem grauen feinkörnigen Miozän-Kalksandstein mit fein ausgeführtem Inneren und Äußerem (Abb. 4). Die andere ist dagegen aus zwei Sand-schichten im unteren und oberen Teil und einem sich quer über die Mitte ausdehnenden Konglomerat-Band (Abb. 5). Sie ist nur grob bearbeitet und an keiner Stelle geglättet. Es ist jedoch nicht bekannt, woher diese beiden Stampfmühlen ins Museum von Škofja Loka kamen. Außerdem gibt es da noch ein viel größeres und grob bearbeitetes steinernes Gefäß aus Kalkkonglomerat, das jedoch nur zwei Ausbuchtungen aufweist und in der Höhe 40 cm, über den Ausweitungen jedoch 42 cm mißt. Auch für dieses Gefäß ist es unbekannt, von wo man es ins Museum gebracht hat.

Man kann annehmen, daß sich im Gebiet von Loka noch mehrere kleine und größere steinerne Stampfmühlen befinden, die evidentierte und vor dem Verlorengehen bewahrt werden sollten. Es sollte auch festgestellt werden, wann sie hergestellt wurden, wo überall man sie gemeißelt hat und aus welchem Stein. Am Ende sollte vielleicht auch etwas über die damaligen Meister herausbekommen werden.